

**SARVEPALLI RADHAKRISHNANNING FALSAFIY TA'LIMOTI VA
ILOHIYOTGA OID QARASHLARI**

Абдуллазиз Абдусатторович Абдувахидов

Тел: (97) 754-83-01, э-маил: abdullazizabduvaxidov@gmail.com

Тошкент давлат шарқишунослик университети

Шарқ фалсафаси ва маданияти йўналиши 2 курс магистри

Илмий раҳбар: ф.ф.док, проф. Туленова К.Ж

Sarvepalli Radhakrishnan zamonaviy hind falsafasi bo'yicha mehnat qildi va o'nlab asarlar yaratdi. Uning Hindiston falsafasi bo'yicha qilgan ijodi, ayniqsa, bir qancha falsafaga doir asari hind xalqining milliy-madaniy hayotini o'rganishda asosiy manbalardan biri bo'lib xizmat qiladi.

Radhakrishnan o'z dunyoqarashining asosini tashkil qilgan va falsafiy-nazariy bilimlarini majmuini qurgan falsafiy tizimini shunday tasniflagan: "Abadiy din...irratsional yoki ilmdan tashqari emas, u haqiqatdan yuz o'girishni xohlamaydi. Uni qabul qilish ko'pgina umidsiz, qiyin muammolarni hal etdi va irodali insonlarga tinchlik va yaxshilik olib keladi. Bu men turli yo'llar bilan erishgan shaxsiy falsafadir. Bu falsafa menga eng qiyin sinovlarda, bemorlik yoki davo topganimda, g'alaba qozonganida yoki mag'lub bo'lganimda yordam berdi".¹

Tizimning nomidan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, uning asosini din tashkil etadi. Biroq, ma'lum bir aniq din emas, balki mavhum, universal, abadiy dindir. U maxsus izohni oldi.

Bundan tashqari Radhakrishnan Hindistonda har qanday diniy oqim o'z tirgagi sifatida falsafiy mazmuniga ega, falsafa va din doimiy o'zaro ta'sir jarayoniga ega: "Aynan falsafiy haqiqat va kundalik hayot o'rtasidagi chambarchas bog'liqlik dinni doimo tirik va navqiron qilib ko'rsatadi. Diniy muammolar falsafiy fikrlar rivojlanshini rag'batlantirib turdi".²

O'z tizimini tashkil etayotib, Radhakrishnan bejiz dinni birinchi o'ringa qo'yagan. Din har bir inson faoliyatini va xatto jamiyatni ham belgilab beruvchi omildir. Uning fikricha, dinga bo'lgan ehtiyojni qondirib bo'lmaydi. Chunki insoniyat evolyutsiyasini rag'batlantirib, hayotning asosiy mohiyatini anglatadi: "Din bu mavjudlik shakli...turmush tarzi". Aynan diniy hayot, u hal etilishi kerak bo'lgan muammo emas. Ammo amalga oshirilishi lozim bo'lgan haqiqat.

Radhakrishnanning fikricha, "universal din" "universal falsafa" bilan uyg'unlashib ketadi. "Mening umumiy pozitsiyam dunyoni keng izohlashga yordam beradi. Bu fikr davom ettirilishini va lozim faktlar, hamda hayotiy ruhning

¹ Литман А.Д Сарвапали Радхакришнан. – М.: Наука, 1983. – С. 65.

² Там же. – С. 70.

qo‘llanilishiga sabab bo‘ladi...Falsafa muqaddas bitiklar his-tuyg‘u va aqldan yuqori baholansa, aqidaparastlikka aylanadi”³.Radhakrishnan fikricha, bunday yondashuv, uni sxolastika mavqeiga tushurib qo‘yadi.

Haqiqiy falsafa haqqoniylikka, uning tajribaviy va mantiqiylikiga asoslanadi. Bunday dunyoqarash “universal falsafa”ning haqqoniyligi haqidagi Radhakrishnan fikrlari yakka dunyoqarash doktrinasini shakllantirish uchun asos bo‘ldi. “Men diniy aqidaparastlik tizimini emas, balki falsafani taqdim etishga harakat qilmoqdaman. Bu falsafa butun borliqni izohlaydi. Bir vaqtning o‘zida aqliy va ma‘naviy bo‘lib, e‘tiqod bilan emas, balki, aql mantig‘i tomonidan qo‘llab-quvvatlanadi.”⁴

“Universal falsafa” tizimi tub savollarga, masalalarga javob topish uchun o‘z mohiyatini namoyon ettiradi. Radhakrishnan umum falsafiy tamoyillarga qanday yuzlansa, xuddu shunday milliy, diniy, falsafiy an‘analarga mana shu “universal falsafa” doirasida yondashgan. Radhakrishnan “ilk mavjudlik” g‘oyasiga suyanishini ta‘kidlardi: “Dunyoning asl mavjudligi, u vujudga keladigan borlig‘ini anglatadi. Borliq bu har qanday mavjudlikning asosidir...”. Biroq borliq tushunchasi ostida faylasuf insonga qat‘iy nazar mavjud bo‘lgan, yoki uning ongini anglatuvchi obektiv reallikni emas, balki ilohiy ruhni, xatto bevosita Vedanta tamoyiliga asoslanib “ilk borliq” sifatida ko‘rinuvchi Braxmanni anglardi. Vedanta tamoyillariga asoslanib Radhakrishnan Braxmanning hech kimga va hech narsaga tobe emasligini, biroq shunga qaramay, barcha obyektlar ichida obyekt emasligini ham va shu sababli u boshqalar singari mavjud emasligini anglardi. Buni o‘rab turgan haqiqat obyektlari borliqqa tobedirlar. Ammo uning o‘zi hech kimga tobe emas va xattoki biz ko‘rib turgan dunyoning hech qanday buyum va hodisasi bilan bir qatorga qo‘yib bo‘lmaydi. “Agar borliq bo‘lmaganida, hech narsa bo‘lmas edi... Borliq barcha narsa asosidir, lekin uning o‘zining asosi yo‘q. U fikr obyekti emas va u ishlab chiqarish mahsuli ham emas. U barcha mavjud narsalarga nisbatan mutloq qarama-qarshidir. U tub mohiyatiga ko‘ra, barchasidan bo‘lak”⁵.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Литман А.Д Сарвапали Радхакришнан – М.: Наука, 1983. – С. 84.
2. Atreya, J.P. (ed.) Dr. S. Radhakrishnan: SovenirVolume. – D.: India, 2001. – P. 548.
3. *Radhakrishnan S.* The Indian approach to the religious problem // The Indian mind. Essentials of Indian philosophy and culture. Ed. by Ch.E. Moore. - Honolulu, 1967. – 222 p.
4. *Radhakrishnan S.* Religion and its place in human life // *Radhakrishnan S.* Occasional speeches and writings. Vol. 1. - Delhi, 1957, – 208 p.

³ Литман А.Д Сарвапали Радхакришнан – М.: Наука, 1983. – С. 84.

⁴ Atreya, J.P. (ed.) Dr. S. Radhakrishnan: SovenirVolume. – D.: India, 2001. – P. 548.

⁵ Литман А.Д Сарвапали Радхакришнан. – М.: Наука, 1983. – С. 85.